

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 332.3

ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ЯКОСТІ ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF REQUIREMENTS REGULATION FOR THE QUALITY OF LANDMANAGEMENT DOCUMENTATION IN UKRAINE

Гулько Л.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри землевпорядного проектування,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Колганова І.Г.

здобувач,
асистент кафедри землевпорядного проектування,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

У статті висвітлено проблеми землевпорядного нормування та проведено систематизацію стандартів та нормативів у галузі охорони земель та землеустрою. Залежно від зовнішньої форми визначення вимог до якості земель, родючості ґрунтів і допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель доцільно розрізняти стандарти в галузі охорони земель і нормативи в галузі охорони земель та землеустрою.

Ключові слова: стандарти в галузі охорони земель та землеустрою, нормативи в галузі охорони земель та землеустрою, документація із землеустрою, ґрунти, нормування, землеустрій, землевпорядне нормування.

В статье освещены проблемы землеустроительного нормирования и проведена систематизация стандартов и нормативов в области охраны земель и землеустройства. В зависимости от внешней формы определения требований к качеству земель, плодородия почв и допустимой антропогенной нагрузки и хозяйственного освоения земель целесообразно различать стандарты в области охраны земель и нормативы в области охраны земель и землеустройства.

Ключевые слова: стандарты в области охраны земель и землеустройства, нормативы в области охраны земель и землеустройства, документация по землеустройству, почвы, нормирование, землеустройство, землеустроительное нормирование.

This article highlights the problems of land management standardization and systematized standards and standards in the field of land protection and land management. Depending on the external form of determining the requirements for the quality of land, soil fertility and permissible anthropogenic load and economic development of land, it is advisable to distinguish: standards in the field of land protection; standards in the field of land protection and land management.

Key words: standards in the field of land protection and land management, standards in the field of land protection and land management, documentation on land management, soil, rationing, land management, land management standards.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відповідно до ст. 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, тому органи державної влади

туції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, тому органи державної влади

покликані виконувати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання й охорони земель в умовах реформування земельних відносин на ринкових засадах. Важливу роль у цьому процесі відіграє землеустрій, який за допомогою системи правових, інженерно-технічних, економічних і юридичних заходів дає змогу організувати екологічно й економічно доцільне використання земель, забезпечити ефективну організацію території та розміщення виробництва.

Перед суспільством постало складне завдання: так організувати використання земель, щоб, з одного боку, зупинити процеси деградації ґрунтів, здійснити їх відновлення і поліпшення, а з іншого – забезпечити підвищення ефективності виробництва за рахунок організації раціонального землеволодіння і землекористування. Воно може бути вирішене тільки в ході землеустрою, головні цілі якого – організація раціонального використання й охорони землі, створення сприятливого екологічного середовища, поліпшення природних ландшафтів та реалізація земельного законодавства.

У сучасних умовах суспільні відносини щодо використання, охорони та відтворення земель надзвичайно урізноманітнюються та ускладнюються, що зумовлює необхідність їх більш детальної регламентації правовими засобами, а одним з основних засобів, за допомогою яких забезпечується детальність та дієвість правового регулювання, є нормування.

У зв'язку із цим землепорядне нормування слід розглядати як урегульовану правовими нормами процесуальну діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на розроблення якісних та кількісних показників (нормативів) властивостей об'єктів земельних правовідносин (земельних ділянок, категорій земель тощо), включення нормативів до проектів правових актів, їх узгодження, експертизу, затвердження та оприлюднення у встановленому законодавством порядку.

Землепорядне нормування охоплює встановлення нормативів, основним призначенням яких є забезпечення раціонального використання, охорони та відтворення окремих категорій земель, земельних ділянок. Необхідно систематизувати всі наявні нормативи стану ґрунтів, структури земельних ділянок, організації територій, впливу на землі, допоміжні нормативи землепорядного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питання нормування у сфері землеустрою, використання та охорони земель досліджувалися такими провідними науковцями: В.І. Андрєйцевим, С.Ю. Булигіним, Г.І. Балюком, Д.С. Добряком, О.П. Канаšem, Г.К. Лоїком, А.Г. Мартином, Р.І. Марусенко, А.М. Мірошниченком, Л.Я. Новаковським, В.В. Носіком, С.О. Осипчуком, А.М. Третьком

та ін. Однак чимало теоретичних та практичних питань стосовно розв'язання наявних проблем та визначення напрямів удосконалення механізмів нормування якості землепорядної документації в Україні залишаються недостатньо дослідженими.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Головною метою статті є дослідження питань нормування вимог до якості документації із землеустрою в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На думку проф. А.М. Мірошниченка, у сучасних умовах суспільні відносини щодо використання, охорони та відтворення земель надзвичайно урізноманітнюються та ускладнюються, що зумовлює необхідність їх більш детальної регламентації правовими засобами, а одним з основних засобів, за допомогою яких забезпечується детальність та дієвість правового регулювання, є нормування. Дослідник визначає земельно-правове нормування як урегульовану правовими нормами процесуальну діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на розроблення якісних та кількісних показників (нормативів) властивостей об'єктів земельних правовідносин (земельних ділянок, категорій земель тощо), включення нормативів до проектів правових актів, їх узгодження, експертизу, затвердження та оприлюднення у встановленому законодавством порядку.

Класифікація нормування як засобу правового регулювання земельних відносин здійснюється за такими критеріями:

1) предметом правового регулювання (нормування у земельних реформаційних, приватизаційних відносинах, у відносинах власності на землю, землекористування, справляння плати за землю, управління, з охорони земель, застосування відповідальності; з використання, охорони та відтворення окремих категорій земель);

2) об'єктами та предметом нормування (нормування властивостей землі, параметрів діяльності людини у сфері земельних відносин, інших об'єктів);

3) суб'єктами здійснення нормування (органи загальної, спеціальної компетенції: спеціалізованого функціонального, спеціалізованого галузевого, поресурсового управління; органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи, суди);

4) рівнем територіального охоплення (загальнодержавне, регіональне, локальне, казуальне);

5) формою закріплення земельно-правових нормативів (стандартизація, нормування у галузі будівництва, санітарно-гігієнічне, ветеринарно-санітарне, протипожежне нормування тощо).

Під землепорядним нормуванням пропонується розуміти встановлення нормативів, основним призначенням яких є забезпечення раціонального використання, охорони та відтворення окремих категорій земель, земельних ділянок.

У межах цієї системи нормування слід систематизувати всі наявні нормативи стану ґрунтів, структури земельних ділянок, організації території, впливу на землі, допоміжні нормативи землевпорядного спрямування. Слід відзначити, що чинне законодавство України не містить єдиного, усталеного визначення поняття «нормування». Натомість воно визначається як діяльність з установлення «норм», «стандартів», «нормативів», «правил», «вимог», «регламентів» тощо [1].

До нормативних документів зі стандартизації в галузі охорони земель законодавство відносить: терміни, поняття класифікації; методи, методики і засоби визначення складу та властивостей земель; вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації про якість земель, прогнозування зміни родючості ґрунтів; вимоги до раціонального використання та охорони земель; технічні умови щодо процесів та послуг у сфері охорони земель; метрологічні норми, правила, вимоги до організації робіт; інші нормативні документи зі стандартизації в галузі охорони земель.

Ст. 30 Закону України «Про охорону земель» [4] передбачено встановлення таких нормативів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів:

- гранично допустимого забруднення ґрунтів;
- якісного стану ґрунтів;
- оптимального співвідношення земельних угідь;
- показників деградації земель та ґрунтів.

Нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів визначаються з метою встановлення критеріїв придатності земель для використання їх за цільовим призначенням. До нормативів гранично допустимого забруднення ґрунтів належать:

- гранично допустимі концентрації в ґрунтах хімічних речовин, залишкових кількостей пестицидів і агрохімікатів, важких металів тощо;
- максимально допустимі рівні забруднення ґрунтів радіоактивними речовинами.

Нормативи якісного стану ґрунтів встановлюються з метою запобігання їх виснаженню і використовуються для здійснення контролю над якісним станом ґрунтів. Нормативи якісного стану ґрунтів визначають рівень забруднення, оптимальний уміст поживних речовин, фізико-хімічні властивості тощо [2].

Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь встановлюються для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь. До нормативів оптимального співвідношення земельних угідь належать:

- оптимальне співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення, а також земель лісового та водного фондів;

– оптимальне співвідношення ріллі та багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ, а також земель під полезахисними лісосмугами в агроландшафтах.

Нормативи показників деградації земель встановлюються для кожної категорії земель із метою запобігання погіршенню їх стану і використовуються для здійснення контролю над використанням та охороною земель. До нормативів показників деградації земель належать показники гранично допустимого погіршення стану і властивостей земельних ресурсів унаслідок антропогенного впливу та негативних природних явищ, а також нормативи інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення.

Окремо зазначається, що використання у сільськогосподарському виробництві сільськогосподарської техніки, питомий тиск ходових частин на ґрунт якої перевищує нормативи, забороняється.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення встановлюються з урахуванням даних агрохімічної паспортизації земель. Під час встановлення показників інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення визначаються сільськогосподарські культури, вирощування яких обмежується або забороняється, а також технології та окремі агротехнічні операції щодо їх вирощування.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення мають використовуватися у процесі складання проектно-технологічної документації на вирощування сільськогосподарських культур.

Досить суперечливими є положення Закону України «Про охорону земель» [4], які регламентують порядок затвердження нормативів у галузі охорони земель. Так, ст. 29 указує, що нормативні документи в галузі охорони земель розробляються, затверджуються, перевіряються і переглядаються у порядку, встановленому Законом України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 № 2408-III [5] (тобто, очевидно, центральним орган виконавчої влади з питань стандартизації та технічними комітетами зі стандартизації). При цьому у ст. 30 прямо зазначається, що «нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлює Кабінет Міністрів України», а ст. 16 відносить «розроблення та затвердження відповідно до закону нормативно-правових актів, державних стандартів, норм і правил у галузі охорони земель» до повноважень центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Уникнути непорозуміння у процесі розроблення, затвердження, перевірки і перегляду нормативів у галузі охорони земель можна буде у разі прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про делегування повноважень щодо затвердження нормативів у галузі охорони

земель та відтворення родючості ґрунтів», за якою центральному органу виконавчої влади з питань стандартизації (Держспоживстандартом України) за погодженням із центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів (Держгеокадастром України) буде надане право затверджувати як національні стандарти нормативи в галузі охорони земель, а також за погодженням із центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики (Мінагрополітики України) право затверджувати нормативи в галузі відтворення родючості ґрунтів. Згадані нормативи, на нашу думку, мають затверджуватися у формі національних стандартів на базі провідних наукових досягнень, знань і практики, відповідно до Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 № 3164-IV.

Держгеокадастром України та іншими зацікавленими органами, установами та організаціями мають бути напрацьовані комплексні пропозиції щодо проведення робіт зі стандартизації в галузі охорони земель, після чого Держспоживстандартом України має бути підготовлена відповідна програма робіт зі стандартизації.

Розроблення і повідомлення про проекти стандартів, запити щодо коментарів та включення коментарів в остаточний проект стандарту мають здійснюватися технічними комітетами зі стандартизації, а в разі їх відсутності – організаціями, що мають відповідний науково-технічний досвід у цій сфері. У разі схвалення остаточного проекту національного стандарту центральної орган виконавчої влади з питань стандартизації повинен приймати рішення про його прийняття.

Запропонований підхід дасть змогу створити дієві організаційно-правові передумови для нормативного забезпечення заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель, їх захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів тощо [2].

Але, незважаючи вищезазначене, залишається відкритим питання про структуру системи стандартів щодо охорони земель, їх складу та змісту. Справа в тому, що Закон України «Про охорону земель» дає лише узагальнений перелік нормативів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів, не деталізуючи їх до рівня окремих нормативних документів (стандартів).

Окрім того, нові нормативи в галузі використання земель мають розроблятися і прийматися з урахуванням наявних нормативних документів у галузі охорони природи або (за необхідності) передбачати перегляд останніх. Важливим завданням є гармонізація наявних та нових нормативів із міжнародними системами стандартизації та оцінки відповідності (ISO, CEN та ін.).

Необхідно також відзначити, що більша частина наявних нормативних документів у галузі охорони природи, у тому числі охорони земель,

розроблялася на базі досягнень радянської науки періоду 1960–1980-х років, а тому у них знайшов своє втілення затратно-екстенсивний підхід до організації землекористування. Наприклад, у СРСР був установлений лише один норматив, який визначав допустимий рівень забруднення ґрунтів шкідливими речовинами, а саме ГДК для орного шару ґрунту. Разом із тим нормативи гранично допустимих концентрацій хімічних забруднювачів у ґрунтах не враховують розмаїття ґрунтів, їх буферність, істотно відрізняються від діючих у країнах Європи [2].

Потребує певного вдосконалення Український класифікатор нормативних документів ДК 004-2003, якому надано чинності Наказом Держспоживстандарту України від 07.04.2003 № 53, адже за його допомогою, наприклад, неможливо класифікувати нормативи оптимального співвідношення земельних угідь. Водночас згаданий Класифікатор передбачає групу документів «13.080. Якість ґрунту. Ґрунтознавство», яка дає змогу описати нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів, якісного стану ґрунтів, а також показників деградації ґрунтів (табл. 1).

Як бачимо, питання дослідження якісного стану ґрунтів нині регламентують 87 національних стандартів. Серед них слід виділити, перш за все, ДСТУ 4288:2004 «Якість ґрунту. Паспорт ґрунту», ДСТУ 4362:2004 «Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів», ДСТУ 3866-99 «Ґрунти. Класифікація ґрунтів за ступенем вторинної солонцюватості», ДСТУ 3980-2000 «Ґрунти. Фізико-хімія ґрунтів. Терміни та визначення», ДСТУ ISO 11074-1:2004 «Якість ґрунту. Словник термінів» (ISO 11074 1:1996, IDT), ДСТУ 4521:2006 «Техніка сільськогосподарська мобільна. Норми дії ходових систем на ґрунт», ДСТУ ISO 11269-1:2004 «Якість ґрунту. Визначення дії забрудників на флору ґрунту» (ISO 11269-1:1993, IDT), ДСТУ ISO 15175:2004 «Якість ґрунту. Характеристика ґрунту відносно охорони ґрунтової води» (ISO 15175:2004, IDT), ДСТУ ISO 15176:2004 «Якість ґрунту. Характеристика вийнятих ґрунтів та інших ґрунтових матеріалів, призначених для вторинного використання» (ISO 15176:2002, IDT), ДСТУ IS 15800:2005 «Якість ґрунту. Характеристика ґрунту щодо експозиції людини» (ISO 15800:2003, IDT) та ін.

Окремо можна виділити близько 50-ти нормативних документів радянського періоду (ГОСТи, санітарні правила і норми, державні будівельні норми), що тією чи іншою мірою стосуються питань контролю над забрудненням ґрунтів, визначення їхнього якісного стану, збереження родючого шару ґрунту, рекультивативної порушених земель тощо.

Зокрема, нормативні засади контролю над якісним станом та забрудненістю ґрунтів установлюють: ГОСТ 17.0.0.01-76 (СТ СЭВ 1364-78) «Система стандартів в області охорони при-

Таблиця 1

**Класифікація нормативних документів за класом
«13. Довкілля. Захист довкілля та здоров'я людини. Безпека» групи
«13.080. Якість ґрунту. Ґрунтознавство» згідно з ДК 004-2003**

Підгрупа нормативних документів	Назва підгрупи нормативних документів	Кількість діючих нормативних документів
13.080.01	Якість ґрунту та ґрунтознавство взагалі (охоплює також забрудненість, ерозію, виродженість тощо)	13
13.080.05	Досліджування ґрунтів узагалі (охоплює також відбирання проб)	5
13.080.10	Хімічні характеристики ґрунтів	35
13.080.20	Фізичні властивості ґрунтів	7
13.080.30	Біологічні властивості ґрунтів	16
13.080.40	Гідрологічні властивості ґрунтів	8
13.080.99	Інші стандарти стосовно якості ґрунту (охоплює також сільськогосподарські аспекти стосовно ґрунтів та повторне використання ґрунтів)	3

роды и улучшения использования природных ресурсов. Основные положения»; ГОСТ 17.0.0.02-79 «Охрана природы. Метрологическое обеспечение контроля загрязненности атмосферы, поверхностных вод и почвы. Основные положения»; ГОСТ 17.4.1.02-83 «Охрана природы. Почвы. Классификация химических веществ для контроля загрязнения»; ГОСТ 17.4.3.03-85 (СТ СЭВ 4469-84) «Охрана природы. Почвы. Общие требования к методам определения загрязняющих веществ»; ГОСТ 17.4.3.04-85 «Охрана природы. Почвы. Общие требования к контролю и охране от загрязнения»; ГОСТ 17.4.3.06-86 «Охрана природы. Почвы. Общие требования к классификации почв по влиянию на них химических загрязняющих веществ»; СанПиН 2264-80 «Предельно допустимые концентрации химических веществ в почве (ПДК)»; СанПиН 2402-81 «Ориентировочные допустимые концентрации химических веществ в почве (ОДК)»; СанПиН 3210-85 «Предельно допустимые концентрации химических веществ в почве (ПДК)»; СанПиН 42-128-4433-87 «Санитарные нормы допустимых концентраций (ПДК) химических веществ в почве»; СанПиН 6229-91 «Перемень предельнодопустимых концентраций (ПДК) и ориентировочно допустимых количеств (ОДК) химических веществ в почве» тощо.

В окрему групу слід виділити надзвичайно важливі нормативи, пов'язані з рекультивацією порушених земель та збереженням родючого шару ґрунту, зокрема, ГОСТ 17.4.3.02-85 «Охрана природы. Почвы. Требования к охране плодородного слоя почвы при производстве земляных работ», ГОСТ 17.5.3.06-85 «Охрана природы. Земли. Требования к определению норм снятия плодородного слоя почвы при производстве земляных работ», ГОСТ 17.5.1.02-85 «Охрана природы. Земли. Классификация нарушенных земель для рекультивации», ГОСТ 17.5.3.04-83 «Охрана природы.

Земли. Общие требования к рекультивации земель», ГОСТ 17.4.2.02-83 «Почвы. Номенклатура показателей пригодности нарушенного плодородного слоя почв для землевания», ГОСТ 17.5.1.03-86 «Охрана природы. Земли. Классификация вскрышных и вмещающих пород для биологической рекультивации земель», ГОСТ 17.5.1.06-84 «Охрана природы. Земли. Классификация малопродуктивных угодий для землевания», ГОСТ 17.5.3.05-84 «Охрана природы. Рекультивация земель. Общие требования к землеванию» тощо.

Практично відсутні стандарти, які б установлювали нормативи оптимального співвідношення земельних угідь, хоча до них можна опосередковано віднести деякі державні будівельні норми і правила, що визначають норми відведення земель для тих чи інших видів забудови, зокрема: ДБН 360-92 «Містобудування. Планування та забудова міських і сільських поселень»; ДБН Б.2.4-4-97 «Планування і забудова сільських поселень. Планування та забудова малих сільськогосподарських підприємств та селянських (фермерських) господарств»; ДБН Б.2.4-1-94 «Планування і забудова сільських поселень»; ДБН Б.2.4-3-95 «Планування і забудова сільських поселень. Генеральні плани сільськогосподарських підприємств»; СН 468-74 «Нормы отвода земель для железных дорог»; СН 474-75 «Нормы отвода земель для мелиоративных каналов»; ДБН В.2.3-16-2007 «Споруди транспорту. Нормы відведення земельних ділянок для будівництва (реконструкції) автомобільних доріг»; СН 452-73 «Нормы отвода земель для магистральных трубопроводов»; СН 455-73 «Нормы отвода земель для предприятий рыбного хозяйства»; СН 457-74 «Нормы отвода земель для аэропортов»; СН 461-74 «Нормы отвода земель для линии связи»; СН 465-74 «Нормы отвода земель для электрических сетей напряжением 0,4-500 кВ» тощо.

Сучасний стан нормування у галузі охорони земель в Україні не можна вважати задовільним. Наявні нормативні документи характеризуються безсистемністю, розпорошеністю та фрагментарністю і не охоплюють усіх напрямів нормування, передбачених ст. 30 Закону України «Про охорону земель». Це вимагає кардинального вдосконалення організаційно-правового забезпечення процедур розроблення, затвердження, перевірки і перегляду нормативів у галузі охорони земель на рівні національних стандартів. Має бути розроблена концепція нормування і стандартизації в галузі охорони земель

Держкомземом України здійснювалися неодноразові спроби встановлювати вимоги до окремих видів документації із землеустрою під виглядом т. зв. «еталонів», «вказівок» або «методичних рекомендацій» (усі перераховані накази та вказівки Держкомзему були скасовані наказами Держземагентства України від 06.11.2012 № 551 та від 21.11.2012 № 583), наприклад:

– Наказ Держкомзему від 16.03.2006 № 103 «Про затвердження Методичних рекомендацій із розроблення проектів землеустрою щодо розмежування земель державної та комунальної власності»;

– Наказ Держкомзему від 18.07.2008 № 177 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій із розроблення проекту землеустрою щодо розмежування земель державної та комунальної власності»;

– Наказ Держкомзему від 10.07.2008 № 165 «Про затвердження Методичних рекомендацій із розроблення проекту землеустрою щодо встановлення або зміни меж населеного пункту»;

– Наказ Держкомзему України від 09.02.1998 № 12 «Про дотримання вимог чинного законодавства під час виконання робіт із питань землеустрою»;

– Указівка Держкомзему України від 18.03.1998 № 13 «Про вдосконалення землевпорядних робіт під час виготовлення документів, що посвідчують право на земельну ділянку»;

– Наказ Держкомзему України від 14.04.1999 № 36 «Про внесення змін до Наказу Держкомзему України від 09.02.1998 № 12 «Про дотримання вимог чинного законодавства під час виконання робіт із питань землеустрою»;

– Указівка Держкомзему України від 15.07.1999 № 11 «Про впровадження Еталону проекту відведення земельної ділянки» (цей документ упроваджував «Еталон проекту відведення земельної ділянки юридичним та фізичним особам для будь-яких потреб», який був затверджений першим заступником Держкомзему України А.М. Третяком 18.06.1997. Хоча цей документ формально не належав до документів у сфері стандартизації, він широко застосовувався на практиці аж до 2012 р.).

Під час виконання робіт із безоплатного оформлення та видачі громадянам України державних актів на право власності на земельні

ділянки протягом 2009–2010 рр. Наказом Держкомзему від 08.10.2009 № 534 було затверджено «Еталон технічної документації із землеустрою щодо складання документів, що посвідчують право на земельну ділянку (державного акта на право власності на земельну ділянку)».

Передумови для створення сучасної системи галузевої стандартизації у сферах землеустрою, земельного кадастру, охорони та оцінки земель створено Наказом Держкомзему від 07.02.2009 № 67, яким затверджено стандарт СОУ ДКЗР-001:2009 «Правила розроблення нормативних документів, побудови, викладення, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. Основні положення» (набрав чинності з 01.04.2009). Цей стандарт, розроблений для розвитку і з урахуванням положень основоположних стандартів національної стандартизації, установлює правила розроблення, приймання, зміни та скасування нормативних документів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Указаний документ визначає порядок здійснення таких процедур: організація розроблення стандартів; розроблення першої редакції проекту; розроблення остаточної редакції проекту; затвердження та надання чинності стандарту; державна реєстрація та видання стандарту тощо.

Відповідно до вимог СОУ ДКЗР-001:2009, було розроблено та схвалено три нормативних документи:

– СОУ ДКЗР 00032632-012:2009 «Оцінка земель. Правила розроблення технічної документації з нормативної грошової оцінки земель населених пунктів» (надано чинності Наказом Держкомзему від 24.06.2009 № 335);

– СОУ 00032632-004:2009 «Землеустрій. Проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій історико-культурного призначення. Правила розроблення» (надано чинності Наказом Держкомзему від 17.07.2009 № 375);

– СОУ ДКЗР 00032632-005:2009 «Землеустрій. Проекти землеустрою щодо створення водоохоронних зон. Правила розроблення» (надано чинності Наказом Держкомзему від 17.07.2009 № 375).

Окремою сферою стандартизації та нормування є топографо-геодезичні та картографічні роботи, в якій нині діє понад 80 нормативних документів. Наказом Мінприроди України від 05.11.2009 затверджено окремий СОУ 74.2-00013735-0002:2009 «Правила розроблення нормативних документів у сфері топографо-геодезичної та картографічної діяльності».

До важливих нормативних документів у галузі топографо-геодезичної діяльності, що затверджувалися Мінекоресурсів України та Укргеодезкартографією та знаходять широке застосування при виконанні робіт із землеустрою, належать:

- «Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500 (ГКНТА-2.04-02-97)» (Наказ від 08.04.1998 № 56);
  - Умовні знаки для топографічних планів масштабів 1:5000, 1:2000, 1:1000, 1:500 (ГКНТА-2.04-02-98) (Наказ від 03.08.2001 № 295);
  - «Умовні знаки для топографічної карти масштабу 1:10000» (Наказ від 09.07.2001 № 254);
  - «Положення про порядок установавання місцевих систем координат» (Наказ від 02.07.2001 № 245);
  - «Про затвердження Кодексу усталеної практики «Структура та зміст Державного реєстру географічних назв» (Наказ від 19.06.2009 № 59, чинний з 01.07.2009);
  - «Інструкція про порядок контролю і приймання топографо-геодезичних та картографічних робіт» (Наказ від 16.02.2000 № 19);
  - «Класифікатор інформації, яка відображається на топографічних планах масштабів 1:5000, 1:2000, 1:1000, 1:500» (Наказ від 08.03.2000 № 25);
  - «Про затвердження Кодексу усталеної практики. Керівний технічний матеріал із виготовлення та приймання цифрової топографічної карти» (Наказ від 23.11.2008 № 148);
  - «Про затвердження Кодексу усталеної практики. Зображення державного кордону та меж адміністративно-територіального устрою України на топографічній карті» (Наказ від 24.11.2008 № 151).
- Окрім того, Наказом Мінагрополітики України від 01.09.2014 № 322 прийнято та надано чинності

з 1 вересня 2014 р. СОУ 71.12-37-941:2014 «Географічна інформація. Просторова прив'язка за географічними ідентифікаторами» та СОУ 71.12-37-944:2014 «База топографічних даних. Загальні вимоги».

Окрему групу становлять нормативні документи в галузі охорони праці під час проведення землевпорядних та топографо-геодезичних робіт, які переважно приймалися ще в радянський період, зокрема: «Правила по технике безопасности на топографо-геодезических работах. ПТБ-88» (затвержені Колегією ГУГК СРСР 09.02.1989 № 2/21); ДНАОП 0.05-3.10-80 (НПАОП 74.2-3.10-80) «Типовые отраслевые нормы бесплатной выдачи специальной одежды, специальной обуви и других средств индивидуальной защиты рабочим и служащим, занятым на геологических, топографо-геодезических, изыскательских, землеустроительных работах и в картографическом производстве» тощо.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, можна зробити висновки, що землевпорядне нормування повинно здійснюватися не лише для забезпечення досягнення вузькоспеціалізованої, «земельно-правової» мети – забезпечення раціонального використання, охорони та відтворення земель, а й для досягнення мети значно ширшої – забезпечення раціонального використання, охорони та відтворення всіх природних ресурсів (вод, лісів, корисних копалин тощо), охорони природних комплексів, довкілля у цілому, життя та здоров'я людини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мартин А.Г., Євсюков Т.О. Сучасний стан та пропозиції щодо нормування у галузі охорони земель в Україні. Землеустрій і кадастр. 2008. № 1. С. 21–27.
2. Мартин А.Г., Колесник В.І. Проблеми створення галузевої системи стандартизації у сферах землеустрою, охорони та оцінки земель. Землеустрій і кадастр. 2009. № 4. С. 12–22.
3. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 р. № 858-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 282.
4. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 29. Ст. 1431.
5. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. № 2408-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 31. Ст. 145.